

ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМИ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ МЕГАСОЦІУМУ

Воропаєва В.Г. (м. Кіровоград)

В статті дається аналіз формування парадигми культури особистості у в умовах глобалізації, пояснюється поняття «культури особистості», структурні компоненти компоненти особистості, виясняються проблеми культури особистості в умовах глобалізації.

Ключові слова: парадигма, культура особистості, глобалізація, компоненти культури особистості, проблеми культури особистості, самореалізація особистості.

Вступ

Актуальність дослідження феномена культури особистості в умовах глобалізації заключається в тому, що культура виступає тим компенсуючим механізмом, здатним забезпечити економічний, соціальний, духовний прорив і прогрес нації в умовах глобалізації.

Мета статті: розробити шляхи і напрями формування парадигми культури особистості в умовах глобалізації; визначити сутність і значення парадигми культури особистості в умовах мегасоціуму; дати аналіз компонентів структури особистості, які впливають на її самореалізацію; розкрити та проаналізувати проблеми культури особистості в мегасоціуму.

Обговорення проблеми

Актуальність теми дослідження обґрунтована тим, що на початку ХХІ ст. світ став свідком масштабних трансформацій, в контексті яких людина як найвища цінність людського буття є головною умовою інтелектуального, економічного, соціального та духовного прогресу як суспільства, так і особистості. В умовах підвищення інтелектуалізації суспільства зростає потреба в повній реалізації сутнісних сил людини як найвищої цінності суспільства, від якої залежить майбутня доля нації. Економічні реформи, що здійснюються в Україні, потребують значних інвестицій в людський капітал та удосконалення механізмів державного регулювання на всіх рівнях, направлених на досягнення стабільного економічного розвитку, глобальної конкурентоспроможності, підвищення індексу людського розвитку. Умови формування конкурентної політики держави як фактору розвитку економіки України зумовлюють підвищення наукового інтересу до концептуального осмислення феномена інвестицій в людський капітал в теорії та на практиці. Можливість підготовки та використання висококваліфікованих людських ресурсів сприятиме удосконаленню кадрової політики як в центрі, так і в регіонах, становленню інтелектуального потенціалу суверенної держави

Слід відмітити, що **формування парадигми культури особистості в умовах глобалізації** – це формування тих підвалин культури, які впливають на особистість. **Особистість** – це конкретне втілення сутності людини, цілісне відображення і реалізація в ній комплексу соціально значущих ознак і якостей. Невідемними рисами особистості є самосвідомість, ціннісні

орієнтації, соціальні відносини, відповідальність за свої вчинки, певна автономність відносно суспільства. Як відмічають Є.Подольська і В.Назаркіна, поняття «особистості» споріднене з категоріями: «людина», «індивід», «індивідуальність» тощо. Якщо людина тлумачиться як біопсихосоціальна істота, що передає універсальну причетність Homo sapiens до родової біосоціокультурної організації, то індивід – це одиничний, конкретний, унікальний суб'єкт з індивідуальними рисами (психічні здібності, діяльнісний, розумовий, життєвий потенціал). Звідси особистість виступає як індивід, що усвідомлює і реалізує свою індивідуальність соціально. Людина як індивідуальність виявляє себе в продуктивних діях, і її вчинки отримують органічне предметне втілення. В особистості значущими є саме вчинки (трудові досягнення, відкриття, творчі успіхи). Поняття «особистості» акцентує на свідомо-вольовому началі в людині. Індивід тим більше заслуговує право називатись особистістю, чим ясніше усвідомлює мотиви своєї поведінки і чим суворіше її контролює, підкоряючи єдиній життєвій стратегії. Отже, особистість є відносно стійкою системою соціально значущих та індивідуальних рис, що формуються у процесі соціалізації і є продуктом індивідуального досвіду та соціальної взаємодії [1, с.264-265]. Як відмічає В.Г.Воронкова, тенденція перша: а) відношення людини до світу її суспільного буття вирізняє відношення людини до соціуму і характеризується як певне творіння людиною самої себе, втілення себе у цьому світі, і в цьому сенсі – в домінуванні людини; б) людина виступає не стільки як творець суспільства, не стільки як субстанція, яка втілюється в суспільстві, а, отже, яка у певній мірі втримує існування і функціонування суспільства у цьому сенсі, тобто підпорядковується його потребам і законам, а тому й виступає як сила, у певному відношенні підпорядковуюча суспільству; в) людина виступає як творець свого соціомікросвіту повсякденності і в той же час як слуга, і як раб, що підкорюється тиранії. В результаті дії цих трьох тенденцій відношення людини до світу суспільного буття, формується певна тріада: людина в рамках першої сукупності відносин домінує над світом; в рамках другої – підпорядковується йому; в рамках третьої – проявляється своєрідний синтез - творіння людиною світу і залежності від нього, підкорення йому. Всі ці три групи взаємозалежностей відносин проявляються разом, одночасно і є нерозривними один від одного, вони складають єдину тенденцію, в основі якої закон заперечення. У контексті цієї різноманітності відносин і формується момент цілісного відношення людини до світу, його суспільного буття, а ця цілісність є нерозривною і робить нерозривною зв'язок всіх складових. Людина одночасно і панує над світом свого суспільного буття, і підпорядковується йому, тому розірвати цю суперечливість людських відносин в принципі неможливо. Тенденція друга: у другій системі взаємовідносин воно виявляється більш виразно у масово-функціональному бутті, в його редукованості до соціальності, в його обслуговуючій ролі. Проте на третьому рівні взаємовідносин людське розкривається найбільш наглядно, в його безпосередньо-чистому вигляді, що свідчить про те, що

людське на різних рівнях взаємовідносин проявляється різними гранями, які нерозривно пов'язані між собою і створюють одну цілісність і обміну, і розподілу суспільно-значимої праці, через стани втрати суб'єктивності, появи почуттів самотійності і пригніченості. Методологічний аналіз рівнів людини дозволяє відобразити складність цієї багатогранності, багатство відмінностей, навіть суперечностей підходів до аналізу людини як складної соціальної істоти, незважаючи на велику різноманітність підходів до людини. Багатовимірність людини має велику кількість вимірів індивіда, так як людина має космічний, фізичний, біологічний, соціальний, психологічний, культурний компонент. Людина – історична і творча істота, яка у процесі перетворюючої діяльності перетворює природу, суспільство, самого себе, розвиваючи свої фізичні і духовні потенції. Творча, перетворююча діяльність людини свідчить про систему вищої складності, багатовимірну систему, у цілому багатовимірну людина – це така людина, яка володіє творчим мисленням і намагається самореалізувати себе як особистість.

В контексті парадигми глобалізації, розробленої Робертсоном, осмислюються серія емпірично фіксованих змін, різноманітних, але об'єднаних логікою перетворення світу у єдиний соціокультурний простір. Вирішальна роль у систематизації глобального світу відводиться глобальній людській свідомості. Робертсон пропонує необхідним ставити питання про соціокультурні складові процесу глобалізації, про її історично-культурний вимір. У якості відповіді він пропонує власну **«мінімальну фазову модель» соціокультурної історії глобалізації**, де «мінімальна», значить, не враховуюча ані економічних, ані політичних, ані релігійних факторів, механізмів, рішючих сил досліджуваного процесу. Робертсон виокремлює п'ять фаз соціокультурного оформлення глобалізації: **зачаточну**, **прочаткову**, **фазу взлету**, **боротьби за гегемонію**, **фазу невизначеності**. Глобальний людський стан розвивається у напрямку гомогенізації і гетерогенізації соціокультурних зразків. **Гомогенізація** – це глобальна інституціоналізація життєвого світу як організація локальних взаємодій при безпосередній участі і під контролем світових макроструктур економіки, політики і мас-медіа. **Гетерогенізація** – це локалізація глобальності, тобто рутинізація міжкультурної і міжнаціональної взаємодії через посередництво включення інокультурного, «екзотичного» в текстуру повсякденності. Робертсон вводить поняття **«глокалізація»**, щоб зафіксувати ці два магістральних напрямки соціокультурної динаміки процесу глобалізації. Крім того, він вважає необхідним говорити і про тенденції цього процесу, тобто економічні, політичні і культурні виміри глобалізації. У цьому контексті він називає процеси світової експансії стандартними символами, естетичними і поведінськими зразками, що продуцуються західними засобами масової інформації і транснаціональними корпораціями, а також інституціоналізацію світової культури у формі міжкультуральності локальних стилів особистості. Концепція **«культурної динаміки глобалізації»**, запропонована П.Бергером і С.Хантінгтоном, займає друге

місце щодо своєї авторитетності і частоті цитування у міжнародній культурологічній і соціологічній дискусії про культурні долі цивілізації. Так, Бергер і Хантінгтон заявляють, що висхідним для їх концепції виступає саме поняття «культура», яке визначається у загальноприйнятому соціально-науковому смислі слова, тобто вірування, цінності і образ життя людей в їх повсякденному існуванні». **Культурна глобалізація** – це процес зростання взаємозв'язку і взаємодії, в контекст якої відбувається **культурна дифузія**, тобто просторове розповсюдження і проникнення (дифузія) культурних досягнень одних культур, в інші, а також **аккультурація**, тобто процес взаємодії культур, у ході якого відбувається їх зміна, засвоєння ними нових елементів, утворення у результаті змішування різних культурних традицій і утворення нового культурного синтезу. В складних умовах культурної глобалізації відбувається **формування особистості**, що представляє собою складний і суперечливий процес, на який впливають різноманітні чинники - історичні, соціальні, економічні, політичні, етнонаціональні, етнокультурні. Соціальний простір – це сфера, у якій розгортаються форми, способи і правила співжиття, тобто механізми, які адекватні стану людей на кожному конкретному відрізку чи етапі процесу їх відтворення. Соціальний простір – це мускульна багатопшарова система, що забезпечує фізичну конструкцію мегасоціуму і забезпечує його динаміку і самозбереження. Відповідною програмою цього простору є збереження системи завдяки соціалізації. Духовний простір являє собою сферу смислів і мисленнєвих структур, у якій формуються світоглядні концепти, відповідальні за спосіб сприйняття та інтерпретації реальності світу. Головна програма даного простору – збагачення духовності людини, що базується на діяльнісному векторі буття. Логіка розгортання структури мегасоціуму зводиться до того, щоб: 1) сформулювати поняття ядра (архетипу) глобальної спільноти (користуючись визначенням М.Чешкова), який являє собою структурний інваріант; 2) визначити структуру у ракурсі сукупності елементів, що складають мегасоціум, і формують їх топологію, взаємозв'язки; 3) розкрити динаміку, що виражається векторами історичного процесу, і являє собою еволюційний інваріант; 4) аргументувати типологічні соціоформи інтеграційних процесів, що у цілому формують певну структуру. Структура – це сукупність стійких зв'язків і відносин об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Структуру мегасоціуму слід відобразити наступним типом взаємовідносин: 1) діада (антиномію): духовне і природне 2) тріада: духовне – соціальне – природне; 3) тетрада (з двох ортогональних діад – антиномій): ідея – середовище; відносини, діяльність.

Мегасоціум у традиційному структурному розумінні уявляється трьома блоками: 1) елементами – культури, держави, міжнародних структур – державних і недержавних, регіональних утворень, систем управління комунікаційних та інформаційних мереж, маргінальних утворень; 2) топології – території, населення, ресурсів, геополітичного положення, Формування парадигми культури особистості в умовах мегасоціуму

цивілізаційної моделі, потенціалу – економічного, політичного; 3) взаємозв'язків – торгів, міжнародних відносин, війни, міграції, громадянського суспільства, культурного обмін. Мегасоціум в еволюційному інваріанті включає: 1) духовне ядро (генотип організму): зростання інформаційної насиченості; розширення масштабів і сфер духовного виробництва (творчості); збільшення частки духовної складової у суспільному житті. 2) соціальне ядро (генотип організму): зростання організаційної складності; прогрес моральних задач; накопичення колективної пам'яті; 3) природне ядро (генотип організму): демографічне зростання; розширення кола використаних ресурсів; зростання енергоозброєності. Мегасоціум як історична форма інтеграційної тенденції включає: 1) ідеологічні форми: мова; письменність; релігія; політичні вчення; мистецтво; 2) соціальні форми: нація; місто; феодалізм, монархія, імперія, держава, наднаціональні утворення; урбанізація; комунікації; соціальні і політичні інститути; торгівля «переселення» фінансів. 3) природні форми: сім'я; рід; плем'я; община; етнос; переселення народів. У залежності від характеру того чи іншого організму критерій цілісності мегасоціуму буде залежати від кількості рівнів свободи у межах цілого, і буде далеко не однаковим: наприклад, міра цілісності соціального організму завжди буде нижчою цілісності організму біологічного. У першого буде більше рівнів свободи, ніж у другого. Такий характер взаємовідносин між мегасоціумом і соціумом. Під соціумом слід розуміти різного масштабу локальні людські спільноти певного типу (рід; плем'я; община, нація, держава, регіональна чи культурна спільнота). Крім того, рівень цілісності організму залежить від фазового стану організму у процесі його життєвого циклу: так, наприклад, від зародження до зрілості він зростає, а потім знижується до повної руйнації чи загиблї організму. По мірі спеціалізації органів (елементів) організму цілісність його зростає, а з втратою рівня спеціалізації – спадає. Коли в організмі падає диференціація його органів і органи набувають більшої самостійності, починають бути більш витривалими, живуть згідно своїх законів, то вони все менше потребують зв'язків з іншими органами. Три життєвих просторів Мегасоціуму, що виростають з його ядра, роблять неможливим говорити по цілісність кожної із них. Першочергово існує природна (фізична) цілісність, яка забезпечується включенням Мегасоціуму в організм більш високого порядку – планету Земля. Вона забезпечує контури цілісності, єдність фізичних процесів і базових умов існування у частині ресурсів і ландшафту географічного і біосферного простору. У контурі цієї спільноти зароджується людина, яка здатна творчо рефлектувати і замикає на собі цей світ, як соціальну і ідеальну цілісність. Соціальна цілісність формується доволі повільно і починає знаходити себе епоху великих географічних відкриттів і колоніальних захватів, коли «земля стала круглою», а Світ замкнувся сам на собі. Духовна цілісність виникла разом з культурою, у надрах якої створювалися ідеальні образи світу, його світо влаштування; обидві форми взаємопроникають одна в одну і взаємопов'язуються завдяки сукупності відносин. При цьому класифікація

відносин на економічні, політичні, соціальні, релігійні тощо носить умовний характер, які ніколи не виникають у чистому вигляді, окремо, а завжди у сукупності, одночасно. «Портрет» Мегасоціуму буде неповним без розгляду таких феноменів, як цивілізація і культура, які є сукупністю «просторів», смислів, цінностей і творчих продуктів, яка виникає як результат відносин людини зі Світом і представлені ортогональними несиловими і силовими полями, що структурують сумісне буття людей, формують і соціалізують їх життєву діяльність на основі загальних умов і норм. Саме культура слугує людині способом (формою) відображення, розуміння, пояснення і освоєння Світу як зовнішнього, так і внутрішнього, що утримує в собі важливе когнітивно-теоретичне і соціально-ціннісне навантаження. Смысл культури у створенні людських форм компенсації конфліктності як необхідної передумови збереження суспільного буття і самої людини. Поняття «культури» вимагає відповідної методологічної рефлексії і культурологічного осмислення, зведеного до повної актуалізації потенціалу всіх трьох іпостасей Людини і Соціуму завдяки сходженню від плоті до Духу. Ціннісно-смыслова основа культури визначається її парадигмою, яка представлена сукупністю інваріантів, що оберігають її ідентичність. Сутність культури полягає в ому, що вона є: а) сукупністю ідей, знань, цінностей, норм, предметів творчості, матеріальних продуктів людської діяльності; б) системи відносин - виробничих, соціальних, духовних; в) принципи організації життя - природної, соціальної, духовної; г) рівні потреб, можливостей і здібностей; д) способи розуміння досвіду і збереження безперервності суспільного буття.

Перспективи подальших наукових досліджень:

- формування парадигми людини в контексті зміни парадигм – індустріального, постіндустріального та інформаційного суспільств.

Література:

1. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г.Городяненко – К.: Академвидав», 2008.- 456 с. (Серія «Енциклопедія ерудита»).

Воропаева В.Г. Формирование парадигмы культуры личности в условиях глобализации.

В статье дается анализ формирования парадигмы культуры личности в условиях глобализации, выясняется понятие «культуры личности», структурные компоненты культуры личности, выясняются проблемы культуры личности в условиях глобализации.

Ключевые слова: парадигма, культура личности, глобализация, компоненты культуры личности, проблемы культуры личности, самореализация личности

Voropaeva V.G. Formation of the person's culture a paradigm in conditions of globalization.

The analysis of formation of the person's culture a paradigm in conditions of globalization; the concept of "person's culture", structural components of culture of the person, problems of culture of the person in conditions of globalization is found out.

Key words: paradigm, person's culture, globalization, components of person's culture, problem of person's culture, self-realization of the person